

Kapitola č. 3 Vzdělávání dospělých jako sociální hnutí

ČAS KE STUDIUI: 40 minut

- ✓ Čas potřebný k prostudování základního učiva: 50 minut
- ✓ Čas na vypracování úkolů: 25 minut
- ✓ Čas na vypracování úvah k zamyšlení: 15 minut

PO PROSTUDOVÁNÍ TEXTU DOKÁŽETE A BUDETE ZNÁT:

- ✓ Kontext mezi sociálním hnutím a andragogikou
- ✓ Seznámíte se se základními úvahami a skutečnostmi k tomuto vývoji
- ✓ Nahlédnete ho historie vývoje andragogiky

KLÍČOVÁ SLOVA UČIVA:

Sociální hnutí, reformy, humanismus, vývoj, moderní společnost, perspektiva, kultura, změny, emancipace, mobilizace.

DOPORUČENÁ ROZŠIŘUJÍCÍ STUDIJNÍ LITERATURA A DALŠÍ ZDROJE:

- Beneš, M.: Idea vzdělávání v dnešní společnosti, Praha 2002
- Beneš, M.: Andragogika, teoretické základy, Praha 2003 (ISBN 80-86432-23-8)
- Bočková, V.: Celoživotní vzdělávání – výzva nebo povinnost?, Olomouc 2000 (ISBN 80-244-0155-X)
- Malach, A., Víturka, M.: Odborné vzdělávání v procesu evropské integrace, Brno 2003 (ISBN 80-210-3207-3)

Úvod

*Rozvoj vzdělávání dospělých je na rozdíl od státního školství spojen se sociálně-
emancipačním hnutím různorodého charakteru (buržoazie, inteligence, dělníci, rolnické
profese, ženy,...).*

*Vzdělávání dospělých v dnešní podobě je důsledkem změn v následku francouzské a
průmyslové revoluce, které obě teprve vytvořily technické, ekonomické, politické a ideové
předpoklady jeho rozvoje. **Moderní vzdělávání dospělých znamená snažit se analyzovat
požadavky naší doby a porozumět jim.** Solidární úsilí a postupující komunikace rovná se
šance vzdělání (Werner Lenz).*

Příklad emancipačních snah v tématu genderu a jeho promítání do andragogiky

Nástup feminismu (tři vlny feminismu)

První vlna feminismu

Na začátku 19. století se nerovnost mezi muži a ženami prohlubovala. Ženy nesměly vlastnit majetek, na úřadech byly zastupovány svým otcem a posléze manželem, jejich příkazy byly povinny poslouchat. *První vlna požadovala nejzákladnější práva pro občanský a politický život: volební právo, právo na vzdělání, právo na vlastnictví majetku*

Druhá vlna feminismu

Druhá vlna feminismu se objevila v 60. letech 20. Století. Ženy požadovaly vůli rozhodovat nezávisle, přiznání práva na větší kontrolu nad svým tělem, právo na ukončení těhotenství a přístup ke všem profesím. *Kladly důraz na to, aby jinakost nebyla předpokladem pro nerovnost.*

Třetí vlna feminismu

Ženy požadovaly stejné mzdy žen a mužů za stejnou práci, rovné příležitosti v přístupu ke vzdělání, rovné zastoupení v politické sféře, společné normy péče o děti, ochrana všech žen před jakýmkoliv formami násilí. (Oakleyová, 2000)

U nás postupně dochází k pozitivním změnám, na které má velký vliv snaha splnění požadavků EU, rozvíjející se občanská společnost. *Diskriminace je důsledkem rodových (genderových) stereotypů a vede k nerovnému postavení žen a mužů ve společnosti.*

Sociální hnutí a a vzdělávání dospělých

Po Francouzské revoluci vzniká myšlenka autonomie subjektu, ve společnosti se objevují snahy **vytvořit jednotné životní podmínky pro všechny členy společnosti** a v souvislosti

s těmito jevy vznikají různé instituce, jak v oblasti právní, tak i oblasti nejrůznějších správních systémů a tyto **reformy vstupují přirozeně do oblasti školství.** (Beneš, 2003)

Vývoj v andragogice (v myšlení a životu jedince a společnosti)

- ✓ normy a hodnoty se stávají plurálními a mnohoznačnými, **objevuje se konkurence cílů vzdělání** (stát, politické strany, církve, odbory, rodiče, komunální zájmy, atd.)
Privilegium na výchovu ztrácí nejenom církve, ale v určitých hlediscích stát i rodina;
člověk se může svobodně sám rozhodnout pro svůj světonázorový postoj – odpovědnost, zátěž, pocit nejistoty; vztah jednatelce a společnosti se stává problematický
- ✓ **člověk se stává někým, něčím na základě vlastního výkonu** (záleží na startovací pozici, mobilita pracovní síly znamená i vypětí a nebezpečí pocitu odcizení)
- ✓ proces demokratizace – *schopnost komunikace, dialogu, zastupování vlastních práv a tolerance k odlišným názorům*
- ✓ technické vynálezy a jejich komerční využití, **rozšíření „horizontu“ člověka**, ale současně se *odstupuje od všeobecného vědění ke specializaci, dříve byl člověk laik, který ovládá všechny problémy všedního života, dnes odborník na úzkou oblast, který potřebuje pomoc druhých*
- ✓ **zproblematizoval se vztah mezi generacemi**, ke starým, postiženým, nepřizpůsobivým – rozšiřují se školské instituce, ale třeba i sociální práce, terapie, gerontagogika atd.
- ✓ **snahy pedagogizovat život ve všech jeho oblastech**, nejdřív dětem (*zhruba před 200 lety*), později celé společnosti a jednotlivce. (Beneš, 2003)

Zde je prostor pro připomínky studenta. *Jak rozumíte předcházejícímu textu, jakou vidíte souvislost mezi andragogikou a současným společenským vývojem?* Dokázali byste najít nějaké další téma, které by se dalo zařadit mezi teze v předcházejícím textu. Snažte se intenzivně proniknout do

Jak rozumíte této tezi (?)

Moderní pedagogika je mimo jiné výsledek určité hodnotové a smyslové krize společnosti. Zejména se tak dělo při přechodu od středověku k novodobým dějinám. Zdá se, že hlavním vynálezem je škola a pedagogická profese, neboť může být obrovským hybatelem společenských změn a současně může být podporovatelem nového myšlení. Tyto tendence se ještě více prohlubují v souvislosti se vzděláváním dospělých.

Snahy moderní společnosti

Moderní společnosti se musely vypořádat se **světonázorovou pluralitou**, dále pak se **sociálními rozpory**. Významné byly rovněž **emancipačními snahy ve společnosti**, objevila se snaha o **demokratizaci politického života**. Lidé se začínají **stěhovat do měst**, zejména za prací a životní perspektivou, narůstá **mobilita lidí a rozšiřuje se urbanizace**. Další souvislosti lze spatřovat v kontextu **průmyslové revoluce a technického rozvoje**. Bohužel, současně dochází k **rozpadu tradičních sociálních struktur**, což vede k rozsáhlým **sociálním problémům** ve společnosti. Například právě industrializace se podílela na velkém **zbídačování** obyvatelstva, zejména dělnické třídy. Všechny tyto skutečnosti jsou významnou skutečností pro rozvoj pedagogických disciplín a později rovněž samotné andragogiky. **Stát reaguje (mimo jiné) zavedením povinného školství (pokrývá požadavek po nových vědomostech a současně kontroluje co se „lid“ učí a co ne).**

Státní školství tedy plnilo tyto funkce:

- zprostředkování společensky nutných kvalifikací
- selekce jako přidělení žáků do škol a předurčení kariéry
- integrace do společnosti – loajalita k vládnoucímu režimu

(Ovšem čistě funkcionalistický přístup k otázkám vzdělávání tedy není dostačující)

Směry ve vzdělávání dospělých

Zprvu dva základní názory

- liberální – předpokladem výkonnosti jednotlivce je jeho vzdělanost
- druhý směr je spojený s dělnickým hnutím – kolektivní emancipace – **Baconovo heslo – vědění je moc** (rozšíření přístupu ke vzdělání, ale i třídní uvědomění a také vytvoření národnostní identity)

Tímto vznikají tři směry ve vzdělávání dospělých (z hlediska politicko- ekologického) **liberální, socialistický a konzervativní**. *Převládá liberální chápání vzdělávání dospělých – jedinec je svobodný, sám za sebe zodpovědný, to platí i pro jeho vzdělání.* (Beneš, 2003)

Jak vy sami pohlížíte na jednotlivé směry ve vzdělávání, k jakému směru se přikláníte a z jakých důvodů? Jak se ztotožňujete s tezí Bacona, že vědění je moc? Zjistěte si, kdo to byl Bacon a co a jaké skutečnosti ho vedli k těmto úvahám.

Kompenzace prostřednictvím andragogiky

Sebevětší rozvoj školství nemůže zajistit uspokojování všech vzdělávacích potřeb, je nutno vybudovat systém vzdělávání dospělých (Livingstone), původně se jednalo o nespécifickou nabídku, která se vztahovala na dospělé a na mládež (která neprošla regulérním školstvím). V 60 a 70 letech – oddělení vlastního vzdělávání dospělých, požadavky po rovnosti vzdělávacích šancí.

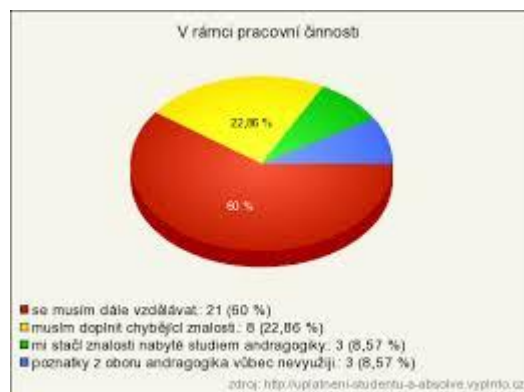
Byla identifikována vzdělanostní a kvalifikační krize jako překážka dalšího hospodářského rozvoje (*v současnosti naléhavě potřebujeme sociálně zaměřené vzdělání člověka*)

Vzdělávání dospělých neslo výrazné pedagogické rysy – od škol základních po vysoké, ke školám odborným. **Vzdělávání je proces, který člověka doprovází po celý život, člověk má právo ale i povinnost zdokonalovat se, jinak mu hrozí, že nezvládne měnící se podmínky života.** (Beneš, 2003)

K rozvoji vzdělávání přispíval humanismus, myšlenky osvícenství, filantropismus, romantismus, neoromantismus, národnostní myšlení, sociální a socialistické ideály, liberalismus, konzervatismus, náboženství, aj.

Napište krátkou reflexi k tématu vašeho vlastního vzdělávání a zapracujte do textu následující úvahu „Vzdělávání je proces, který člověka doprovází po celý život, člověk má právo ale i povinnost zdokonalovat se, jinak mu hrozí, že nezvládne měnící se podmínky života“. Jak vnímáte svoje vlastní další studijní perspektivy.

Lidová osvěta jako předchůdce vzdělávání dospělých

V několika tezích si projdeme téma lidové osvěty, jako „předchůdkyně“ andragogiky. Lidová osvěta může mít v současném kontextu poněkud hanlivý nádech, pokud ji vnímáme jako „poučování ze strany osvícených směrem k méně osvíceným“. Pokud jsme schopni tuto skutečnost zpracovat, tak může být osvěta významná pro všechny zúčastněné.

Úvahy

- od 19. století se objevuje v různých oblastech lidová výchova (pojem osvěta, různé výklady – vládnoucí třída nebo elita zprostředkovává kulturu méně vyspělým vrstvám - lidová výchova se často omezuje na popularizaci akademických znalostí mezi méně vzdělanými vrstvami – myšlenky osvícení vycházely z rovnosti všech občanů...)
- osvětářský přístup musel ustoupit možnosti vzdělávat se podle svých potřeb a zájmů, **osvěta přežívala jako politické vzdělávání v diktaturách**
- **postupně dochází nahrazení osvěty pojmy vzdělávání dospělých a další vzdělávání**
- **lidová osvěta se zaměřovala na povznesení jedince v rámci určité ideje**

Shrnutí – vzdělávání dospělých v dnešní podobě je důsledkem změn v následku francouzské a průmyslové revoluce, které obě teprve vytvořily technické, ekonomické, politické a ideové předpoklady jeho rozvoje. (Beneš, 2003)

České vzdělávání dospělých

Významné milníky v české alternativě

- ✓ Národní obrození, postupný rozpad feudálních vztahů, vznik měšťanstva, proletariátu, české inteligence, průmyslu.
- ✓ **Původní nositelé – vlastenečtí učitelé a kněží, význačné osobnosti, politici, ochotníci, knihovny, nedělní školy.**
- ✓ V období bachovského absolutismu útlum – **prosazují se nové formy, přírodovědné vzdělávání a hospodářsko-odborné vzdělávání zemědělců a řemeslníků.**
- ✓ Spolkový život – **Osvěta, Umělecká beseda, periodika, almanachy, ročenky.**
- ✓ **Dělnická akademie** – spoluzakladatel T. G. Masaryk.
- ✓ Tělovýchovné hnutí – **Sokol, Orel, Svaz dělnických tělocvičných jednot československých, Klub českých turistů, Česká společnost pro veřejné zdravotnictví.**
- ✓ Rok 1900 – **Svaz osvětový** – snaha o koordinaci a plánování vzdělávací činnosti.
- ✓ Specializace jednotlivých institucí je důsledkem rozmachu vzdělávání dospělých.
- ✓ Po vzniku československého státu – *význačná legislativní a finanční podpora ze strany oficiálních orgánů – lidové školy a vyšší lidové školy – všeobecná vzdělávací činnost, rekvalifikace nezaměstnaných, vzdělávací instituce při politických stranách.*
- ✓ **Masarykův lidovýchovný ústav** – kooperace celé řady vzdělávacích zařízení (Beneš,2003)

Stručný přehled ukazuje

Vzdělávání dospělých má své kořeny v sociálním, emancipačním a svépomocném hnutí, na rozdíl do státně regulovaného školství nelze mluvit o vzniku jednotného systému vzdělávání dospělých. Stranické, odborářské, podnikové a všeobecné vzdělání sleduje různé zájmy. Stát se angažuje, pokud si může slibovat nějaké výchovy (např. rakouská monarchie neměla zájem na českém národním obrození). Československá republika musela obhájit svoji existenci, najít

identitu a řešit hospodářské, sociální a národnostní problémy – jedna z cest byla podpora vzdělávání dospělých

Zamyslete se nad českým (československým) vývojem andragogiky v českých zemích. Najdete propojení mezi osvětovými snahami v minulém století a rozvojem andragogiky dnes, například směrem k sociálně znevýhodněným skupinám, kde sehrává andragogika velký emancipační význam.

Význam šedesátým a sedmdesátých let (svět, Evropa)

Náčrt situace

Po **druhé světové válce se objevuje určitý blahobyt**, k dispozici jsou finance na vzdělávací a sociální programy. **Prohlubuje se demokratizace společnosti, myšlenka rovnosti a práva občanů na vzdělání**, samozřejmě je jiná situace v zemích s totalitním systémem. Probíhá rychlý rozvoj a vědecký pokrok, objevuje se potřeba nových kvalifikací. **Dochází ke globalizaci světového hospodářství – konkurence – zlepšení inovačních schopností obyvatelstva – investice do vzdělání** (tehdy nedostatečné vzdělanostní úroveň obyvatelstva). „Sputnikový šok“ (Rusko předběhlo USA ve výzkumu vesmíru), probíhá reforma amerického školství.

Objevuje se předpokládaný růst hospodářství, rozmach vědy a techniky, exploze množství informací, zvyšují se nároky na vzdělanost. Sociální vědy, andragogika, rozvíjející se mezinárodní organizace (UNESCO, Světová banka, Rada Evropy) rovná se rozvíjení různých koncepcí celoživotního vzdělávání. **Vzdělávací politika se stává středem společenské diskuse**, vzdělávání dospělých se formuje jako samostatný obor. **Andragogika se stává samostatnou vědní disciplínou.**

Probíhají rozsáhlé reformy vzdělávacích systémů, nárůst kvalitativní i kvantitativní vzdělanosti. Vzdělávání dospělých – účastní se např. 7% ekonomicky činného obyvatelstva ve Španělsku, 15% v Holandsku, 33% ve Francii a SRN, z toho vždy aspoň polovina v dalším odborném vzdělávání, vzdělávání dospělých se mění v jeden z nejprogresivnějších sektorů služeb pro jednotlivce i společnost. (Beneš, 2003)

Moderní vzdělávání dospělých deklaruje

- Využít možností – **myslet na budoucnost, rozvíjet perspektivy a vyzkoušet kooperaci, přitáhnout nové skupiny účastníků.**
- **Projevovat otevřenost vůči společenskému vývoji,** stejně jako vůči **individuální problémům lidí** a ofenzivně postupovat na vzdělávacím trhu.
- Rozšířit prostupnost vzdělávacího systému – **intenzivní propojení a spolupráce – MŠ, ZŠ, akademie, odborné školy, univerzity.**
- Zachovávat samostatnost, rozšiřovat relativní autonomie a využívat **společenského významu vzdělávání dospělých** (Bočková, 2001)
- **Zdůrazňovat regionálnost,** aniž bychom zapomínali na globálnost a kontinentálnost. Jsme příslušníky skupin, regionů, kontinentů a světového společenství.
- Strasti, radosti, utrpení i úspěch – **kategorie a témata vzdělávací práce.**
- **Ve vzdělávání dospělých je důležité brát ohled na rozum i city lidí.**
- Čím více nutí moderní doba jednotlivce k riziku vlastního rozhodování, tím více roste také **potřeba zpracovávat tato napětí a citová zatížení.** (Bočková, 2001)

Vývoj je principem společnosti i dalšího vzdělávání.

Studenti se seznámili s kontextem sociálního hnutí a andragogikou. Text vede k zamyšlení nad souvislostmi mezi vzděláváním a sociální problematikou. V tématu andragogiky se právě sociální hnutí stalo hybnou silou pro její utváření.

1. *Jak rozumíte vztahu mezi sociálním hnutím a andragogikou?*
2. *Jakou roli sehrála lidová osvěta v rozvoji andragogiky, v rámci pozitivního i negativního vnímání?*
3. *Jaká byla situace v andragogice v šedesátých a sedmdesátých letech?*
4. *Co mohou být hybnou silou pro rozvoj andragogiky?*
5. *Jaké jsou dnešní souvislosti mezi sociálními problémy a andragogikou?*